

Ørum Sportsplads, Ørum

- et aktivitetsområde fra ældre jernalder -

Mikael Holdgaard Nielsen

Udgravningsfelt med gruber og stolpehuller under den afrømmede muld. (Foto: MHN).

Viborg Stiftsmuseum

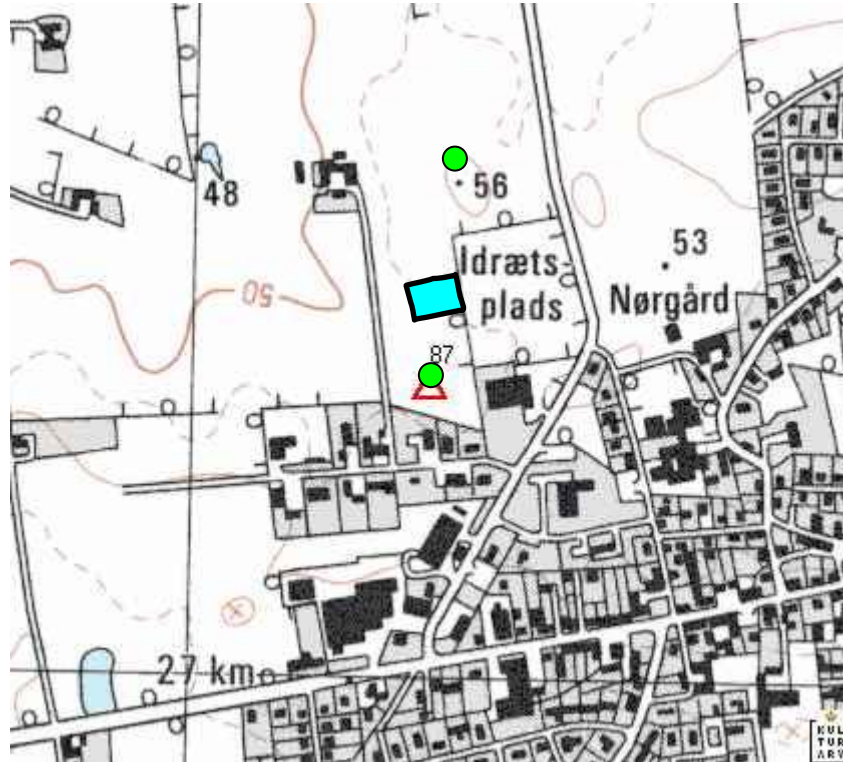
Bygherrerapport nr. 10

Bygherre: Tjele Kommune

ISBN 978-87-87272-59-9

Indledning.

Ørum Sportsplads er beliggende i den nordvestlige del af Ørum by (se figur 1).

Figur 1. 'Ørum Sportsplads'.

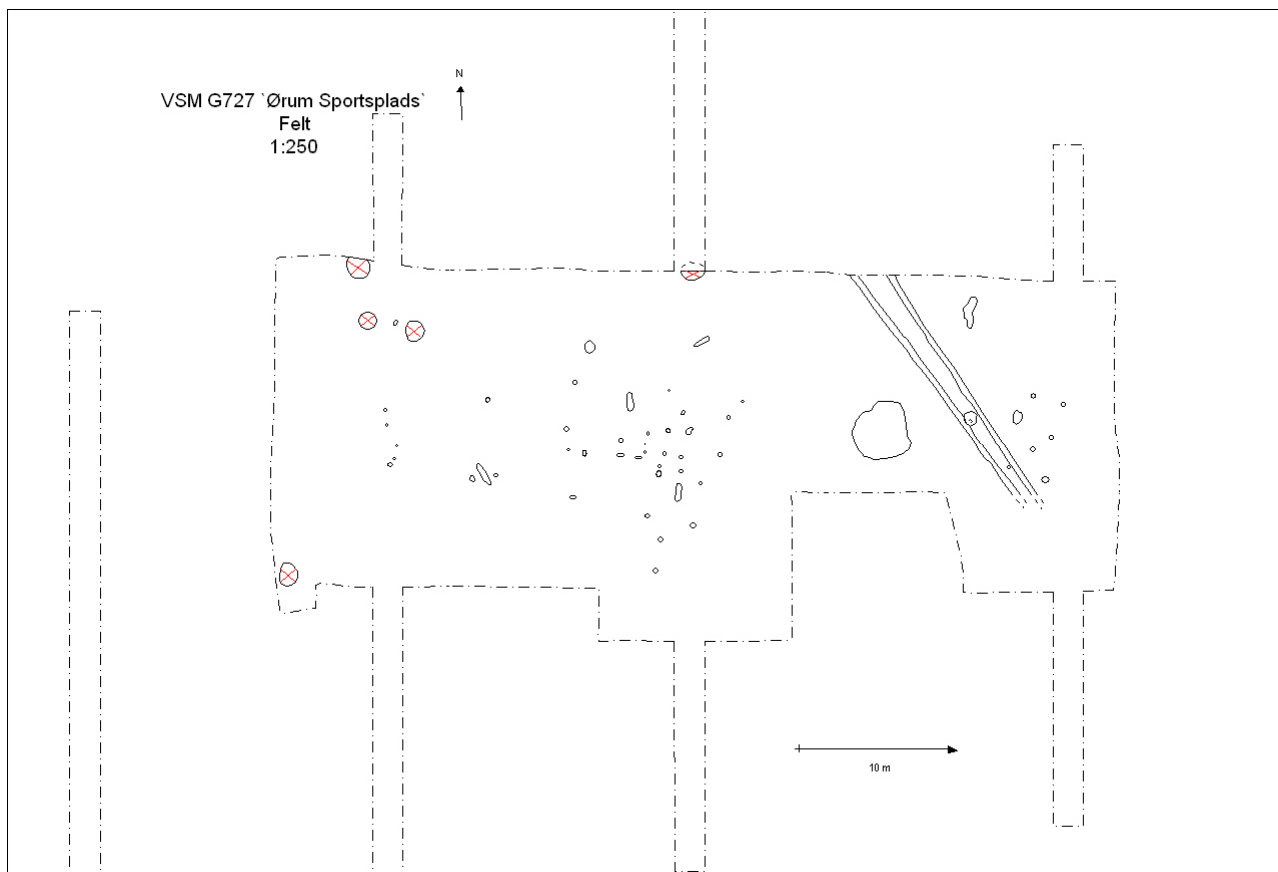
- Den blå firkant markerer det udgravede aktivitetsområde
- De grønne cirkler markerer fund af ild-/kogegruber(jordovne)

Før de her omtalte arkæologiske undersøgelser var der ikke tidligere registreret aktiviteter fra jernalderen i umiddelbar nærhed af idrætspladsen i den nordvestlige del af Ørum by.

Det er dog ikke nogen garanti for, at der ikke har været fortidsminder i området og allerede i 2004 blev der ved en prøvegravning fundet nogle få formodede jordovne (grøn cirkel med nr. 87) forud for udvidelsen af en lagerplads ved Vorning Maskinfabrik Aps. Disse jordovne formodes at have været brugt til madlavning og de fleste er fra bronzealderen eller yngre stenalder, men hér kunne de ikke dateres nærmere. De gav dog anledning til at tro, at der havde været en egentlig boplads i nærheden. Da Tjele kommune derfor skulle udvide sportspladsen både nord og vest for den eksisterende idrætsplads gennemførte museet yderligere forundersøgelser for at finde ud af om der også her havde været aktiviteter i oldtiden. Det viste sig at være tilfældet og det er resultaterne fra de arkæologiske undersøgelser i forbindelse med sidstnævnte område (blå firkant på kortet), som fremlægges i denne rapport.

Aktivitetsområde fra ældre jernalder ved Ørum Sportsplads.

Ved prøvegravningen blev der fundet anlægsspor i form af stolpehuller og gruber i nævnte område. Det blev på baggrund af prøvegravningens resultater besluttet at foretage en egentlig arkæologisk udgravning af det formodede bopladsområde.

Figur 2. Oversigtsplan over udgravningsfelt og søgegrøfter. Med rødt kryds er markeret jordovne. I feltets midte samt helt til højre ses de mange stolpehuller og mindre gruber. I feltets højre halvdel ses en stor råstofgrube (se figur 4), og øst for denne ses to parallelt løbende moderne grøfter.

Under mulden, på den mindre højning ind mod sportspladsen, blev der registreret mange forhistoriske anlægsspor, således 36 stolpehuller og 17 gruber. Mod forventning kunne der desværre ikke udskilles egentlige hustomter. Det er i den forbindelse vigtigt at nævne, at den moderne plov havde afsat spor i undergrunden, dvs. bortpløjet undergrundsmateriale og dermed muligvis også bortpløjet kun lettere nedgravede anlægsspor, såsom stolpehuller. Det er således muligt, at flere af stolpehullerne midt i feltet stammer fra en hustomt. Det er ligeledes muligt, at stolpehullerne i feltets østligste del, ind mod skellet til sportspladsen, indicerer placeringen af en hustomt, som i så fald har strakt sig videre ind i området mod øst.

De tydeligste spor af forhistorisk aktivitet var gruberne. Gruberne fordelte sig fortrinsvist indenfor tre typer. Den første grube-type var ildgruber, som er kendetegnet ved at have et trækulsholdigt bundlag. Den anden var ild-/koge gruber, kendetegnet ved et trækulsholdigt bund-

lag og deri ildskørnede sten – datidens jordovn – (se figur 3). Gruben er lavet på den måde, at man har gravet et passende hul i jorden. Herefter har man fyldt på med brandbart materiale (grene/kviste) og sat ild til. Senere er der tilført håndstore marksten, hvis funktion har været at blive varmet op for at holde en nogenlunde konstant varme. Herefter er eksempelvis er et stykke kød, forsvarlig indpakket, anbragt ovenpå de varme sten og gruben kastet til med jord. Jorddækket blev så fjernet igen, når stegen var færdig.

Figur 3. Ild-/kogegrube (jordovn). I bunden ses et tykt lag sort trækul med ildskørnede sten, herover et brunt opfyldslag og øverst den moderne grå muldjord. (Foto: MHN).

Den tredje grube-type er formodede råstofgruber (se figur 4), hvorfra man kan have hentet ler til fremstilling af lerkar eller til lergulve eller husvægge. I dette tilfælde har man sandsynligvis hentet ler, da undergrundens nedre lag indeholdt fint ler.

Grubeaktiviteterne på stedet indikerer altså tilstedeværelsen af en, eller flere forhistoriske bopættelser i den umiddelbare nærhed.

Figur 4. Formodet råstofgrube til lertagning. Efter endt brug er hullet fyldt op med store sten og affald. (Foto: MHN).

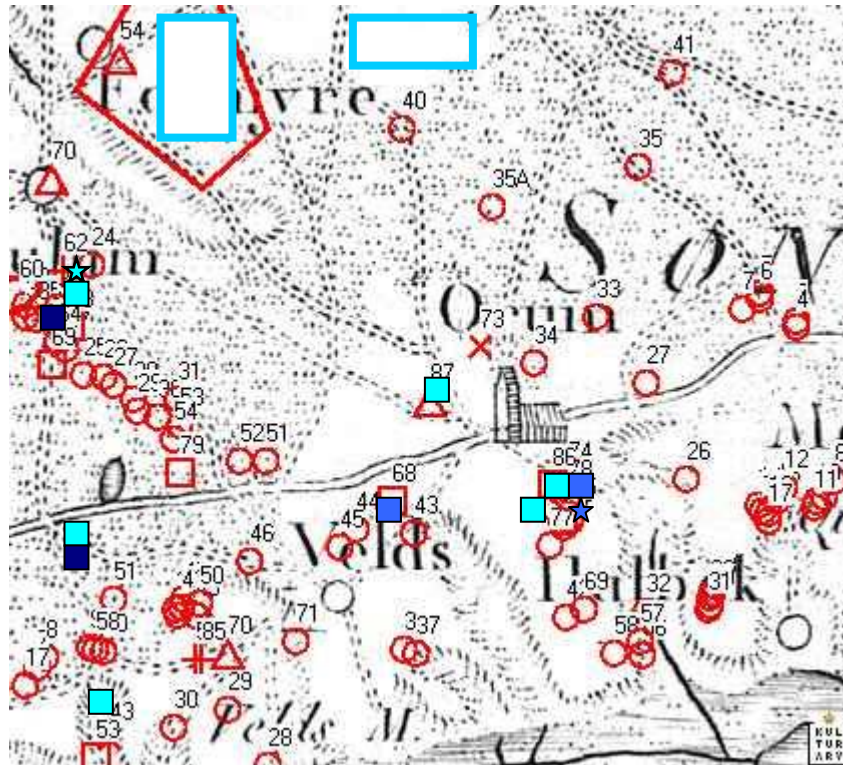
Angående dateringen af aktiviteterne, er der en større usikkerhed. Stolpehullerne indeholdt ingen daterende lerkarskår, og gruberne indeholdt ligeledes kun få skår fra knuste kar. Kun i et enkelt tilfælde, fra fylden i den store råstofgrube, kan en karside med såkaldt "vulstliste" dateres til ældre jernalder, sandsynligvis førromersk jernalder. I hvert fald nogle af anlægssporene kan altså være fra denne tid, omkring Kristi fødsel, men der kan sagtens være anlægsspor i området, der er ældre.

Samlet tolkning af fundene fra Ørum Sportsplads

Fund af aktivitetsområde i form af gruber (ildgruber, ild-/koge gruber, råstofgruber) og stolpehuller. Der foreligger ingen sikre dateringer af anlægssporene. Et skår med "vulstliste" kan dateres til ældre jernalder, sandsynligvis førromersk jernalder. Andre forhistoriske perioder kan ligeledes være repræsenteret. Det kan ikke afgøres om stolpehullerne i udgravningsfeltets midte evt. stammer fra et hus, få mindre bygninger, læhegn el.lign. Stolpehullerne i østdelen af feltet indikerer muligvis, at der har ligget beboelseshuse – de såkaldte langhuse – hvor den nuværende idrætsplads er placeret. Dette får vi aldrig at vide, da området er afgravet og terrænet planeret.

Det undersøgte aktivitetsområde, sammenholdt med de tidligere registrerede tre jordovne ca. 200m mod syd samt fund af en jordovn under prøvegravningen ca. 160m mod nord, vidner om aktiviteter over et større område. Om aktiviteterne afspejler en, eller flere bosættelser, og om de er fra en, eller flere perioder af forhistorien, kan ikke afgøres på nuværende tidspunkt. Dette spørgsmål kan fremtidige undersøgelser måske give et svar på.

Ørum Sportsplads i lokalt perspektiv

Figur 5. Udsnit af Videnskabernes Selskabs kort med angivelse af arkæologiske lokaliteter i og lige omkring Ørum. Lysblå – førromersk jernalder. Mellembå – romersk jernalder. Mørkeblå – yngre jernalder.

I området lige nordvest for Ørum er der ikke registreret mange arkæologiske lokaliteter (figur 5). Det er der til gengæld lidt længere vest og også i områderne syd for Ørum, hvor de fleste gravhøje (røde cirkler) har været placeret. Gravhøjene er dog ikke så interessante i denne sammenhæng, da de formodentlig alle er fra yngre stenalder eller fra bronzealderen.

I relation til fundene fra Ørum Sportsplads er bopladser og grave fra ældre jernalder langt mere interessante. Allerede for ca. 25 år siden fandtes ved anlægsarbejde på Foulum Førsøgscen-ter både bopladsspor og en større gravplads (lysblå stjerne) fra tidlig ældre jernalder. I 1996 fandtes bopladsspor lige syd for Ørum og undersøgelser i dette område har de seneste år resulteret i adskillige hustomter, grave og andre anlægsspor fra både førromersk og ældre romersk jernalder. Sidst er der i 2005 fundet spor efter mindst to bopladser fra førromersk jernalder i forbindelse med undersøgelser forud for anlæggelse af en naturgasledning sydvest for Ørum. Disse fund suppleres af to områder med mulige agersystemer fra ældre jernalder ved Formyre. Disse fund begynder så småt at tegne et billede af bebyggelsen i ældre jernalder i området, men der er givetvis lang vej igen, før alle bopladser er lokaliserede.

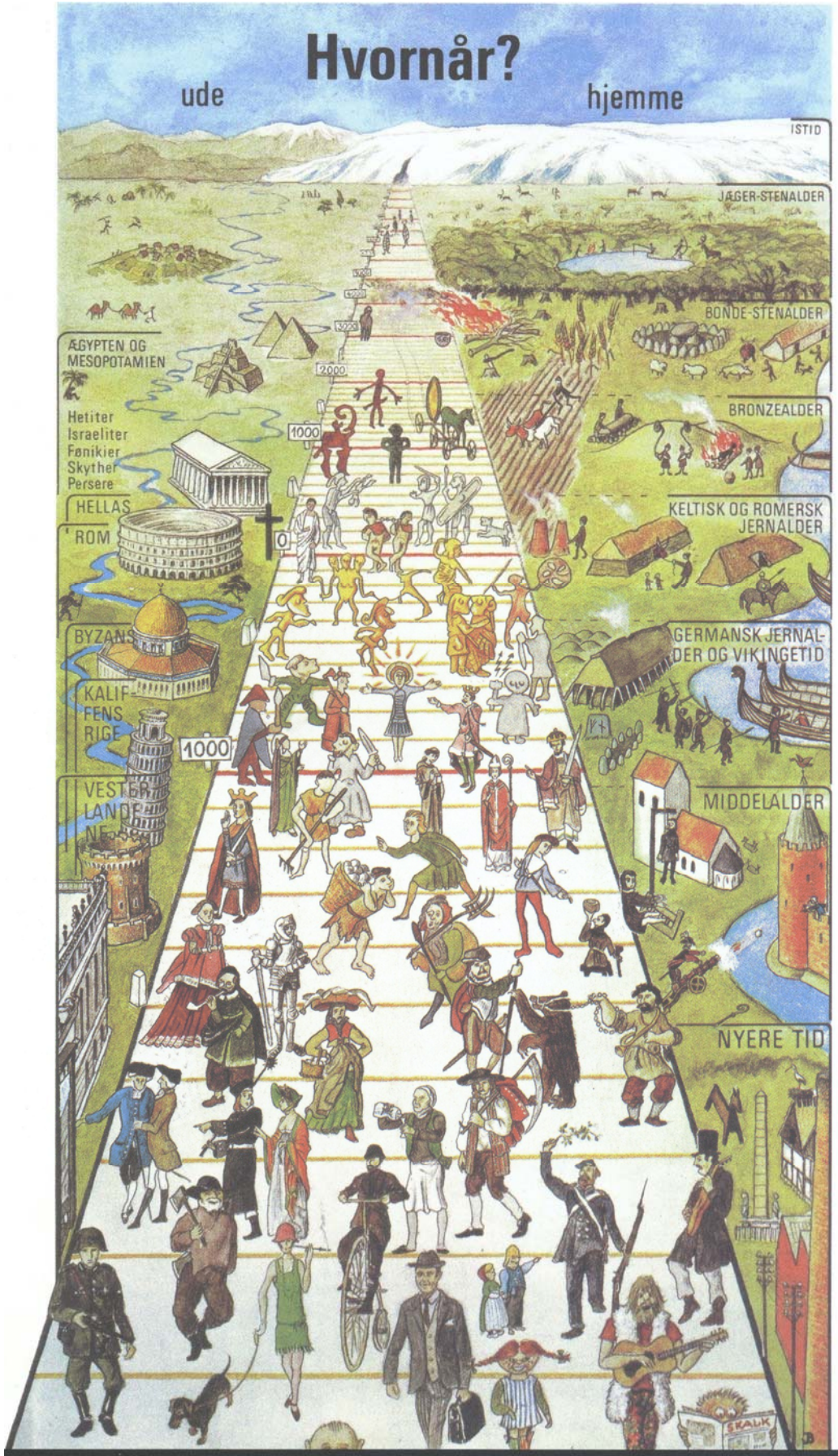
Tak til Tjele Kommune for det gode samarbejde i forbindelse med udgravningen.

Diverse oplysninger:

Viborg Stiftsmuseums j. nr.:	VSM G727
Lokalitet:	Ørum Sportsplads
Sogn, herred og amt:	Ørum, Sønderlyng, Viborg
Dansk Kulturhistorisk Centralregister:	131213-87
Kulturarvsstyrelsens j. nr.:	2003-2122-0846
Bygherre:	Tjele Kommune
Areal for lokalplanområde:	Del af ca. 3,2ha.
Rendegravemaskine fra:	Hans Jokumsen, Rødding
Deltagere i udgravningen:	P.hd. Martin Mikkelsen Arkæolog Mikael Holdgaard Nielsen Arbejdsmand Mogens K. Sørensen

Dokumentationsmaterialet bestående af beretning, tegninger, fund, fotos m.v. opbevares på Viborg Stiftsmuseum, Hjultorvet 4, 8800 Viborg.

Den arkæologiske forundersøgelse samt den egentlige udgravning blev betalt af bygherren - Tjele Kommune

Gengivet med tilladelse fra tidsskriftet SKALK